

K R O N İ K

AİLE HUKUKU (Evlenme, Boşanma) İSTATİSTİKLERİ

Kemal Fikret ARIK

I. AİLE HUKUKU MESELELERİ HAKKINDA MÜSBET ARAŞTIRMALARIN YOKLUĞU.

Memleketimizde aile hukuku meseleleri üzerinde bir çok tartışmaların, ölçüye dayanmayan hükümler verildiği görülür. Meselâ,

a) Evlenmelerin azalması.

Aile hayatının sarsıldığı; şehir hayatının, iktisadî darlığın *evlenmeleri çok azalttığı* iddia edilir;

b) Boşanmaların artması.

Boşanmaların pek çok arttığı, ailenin çürük ve çözükle bir kurum haline geldiğinden yakınılır.

c) Boşanma dâvalarının uzunluğu.

Bu dâvaların uzun sürdüğü iddiası da pek yaygındır.

d) Evlenme yaşı meselesi.

Yine umumiyetle kabul edilen bir fikre göre memleketimizin Medeni Kanunla kabul edilen rüşt yaşı ile evlenme yaşı arasında nisbetsizlik var-

dır. Bizde erken evlenmeler, yani kanunî rüşt yaşı altında evlenmelerin sayısı pek çoktur, bu itibarla rüşt yaşının altında, daha erken bir evlenme rüştü kabul edilmesi çok isabetli olmuştur.

Sathî ve genel müşahedelere dayanan bu düşüncelerin hukuk politikası alanında bazı mühim neticeleri görülmektedir. Nitekim, 1938 yılında yapılan bir tâdil ile Medeni Kanunumuzda evlenme yaşı kadınlar için 15, erkekler için 17 ye indirilmiştir. Hattâ mühim sebepler bulunduğu takdirde, hâkim kararı ile 15 yaşını dolduran erkeğin ve 14 yaşını dolduran kadının evlenmesine dahi müsaade etmek imkânı sağlanmıştır. Bu tâdile gerektirici sebep olarak, memleketimizin erken bülûğ sebebi ile bilhassa köylerde erken evlenmelerin vuku bulduğu, bu yüzden kaçırımların arttığı ileri sürülmüştür (1).

Öbür yandan boşanma dâvalarının çok uzadığı iddiası ile bir taraftan Medenî Kanunun boşanma sebeplerinin genişletilmesi cereyanı, öbür yandan boşanma usul hukukuna kolaylıklar getirilmesi talep edilmektedir. Elde evlenme ve boşanma hareketleri hakkında esaslı istatistiklerin bulunmaması, aynı alanlarda yapılan anketlerin de mahdut bulunuşu, bu gibi düşüncelere tabiatıyla ancak takribî bir değer izafe etmeye yol açıyordu.

II. EVLENME, BOŞANMA İSTATİSTİKLERİNİN ÖNEMİ.

Şimdi elimizde bu boşluğu bir dereceye kadar dolduran ve evlenme ve boşanma hareketleri üzerinde cüzi de olsa bir fikir verebilen iki istatistik mevcuttur. Bunlar İstatistik Genel Müdürlüğünün 1960 yılında yayınladığı iki eserdir (2). 26 yıllık bir devreyi içine alan bu istatistikler Medenî Kanunumuzun ilk çeyrek yüzyılının aile hukuku bakımından bir nevi muhasebesi mahiyetini taşıdığı için son derece önemli bir belge hüviyetini

(1) Evlenme oranı: Bir yıl içinde vukubulan evlenmelerin aynı yıl nüfusuna binde olarak izafesiyle bulunur. Ancak bu hesap sarih değildir. Nüfustan evlenmelerine imkân olmayanlar (evliler, evlenme çağına gelmiyen çocuklar) çıkarıldıktan sonra, yani evlenme çağına bulunan bekâr, dul ve boşanmışlar esas alınmalıdır. Evlenme oranı 10 bine 170. geçen memleketler yüksek, 140-160 arasında olan memleketler orta, daha aşağısı zayıf evlenme oranıdır. (Bk. Ratip Yüceuluğ, Evlenmeler, Boşanmalar, AHF. 1962 ders notları, sayın yazarın özel müsaadesiyle faydalanılmıştır).

(2) Evlenme istatistikleri: 1938-1958 yayın No. 391; boşanma istatistikleri; 1938-1958 yayın No. 392.

Bu istatistiklerin ışığı altında şimdiden söylenebilir ki, evlenme istatistiklerinin mutlak nisbî seyri *şehirlerimizde evlenmelerin artma istidadı* arzettiğini göstermektedir. Üstelik şehirlerimiz için tertiplenen evlenme istatistiklerinin kısmen köylerimizdeki evlenmelerin istikametlerini ile temsil edebileceği esas kabul edildiği takdirde Türkiye'de evlenme olaylarının gelişme seyri içinde bulunduğunu ifade etmek mümkün olacaktır.

Yine aynı istatistikler; «Türkiye'de boşanma olaylarının nisbî ehemmiyetinin hafifçe geliştiğini, fakat bu durumun asla içtimaî bir çözüntü kazanmıştır (3).

arzettiği yolunda endişeyi mucip bulunmadığını göstermektedir. Esasen boşanmalardaki artış temposunun son yıllarda duraklama kaydetmiş olması da bu tehlikenin şimdilik bertaraf edildiğinin ifadesini mümkün kılmaktadır». (4).

A. EVLENME İSTATİSTİKLERİ.

1. Bu istatistiklerin artışı.

Elimizde köylerde evlenmelerin sayısını gösteren istatistikler yoktur. Nüfusumuzun % 68 i (19 milyonu) köylüdür. Şu halde yalnız il ve ilçe merkezlerinde oturan ve nüfusun ancak % 32 sini teşkil eden 9 milyona ait adedî bilgimiz vardır.

Köylerde evlenmelerin önemli bir kısmı *fiilî birleşme* (imam nikâhı) halindedir. İçişleri Bakanlığı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünden alınan bilgiye göre bu fiilî birleşmelerin sayısı pek yüksektir. Bu gibi birleşmeler 1933, 1945, 1950 ve 1956 yıllarında çıkarılan kanunlarla - bâzı şartlar altında - meşru evlenme olarak tescil edilmişlerdir. Bu birleşmelerden doğan çocuklar da ana babaları üzerine meşru çocuk olarak kaydedilmişlerdir.

a) 1933 yılında çıkarılan 2330 ve daha sonra çıkarılan 2576 sayılı kanunlara göre 923.235 evlenme, (3.227.318) doğum ve (1.849.510) ölüm vakası nüfus kütüklerine tescil edilmiştir. b) 1945 yılında çıkarılan

(3) Bu istatistiklerin genel olarak tahlili hakkında bk. Doç. Dr. Halûk Cillov, Türkiye'de evlenme ve boşanmaların seyri. İktisat F. Mec. s. 21, (Ekim 1959 - Temmuz 1960) No. 1-1 sh. 119, 146, Ratip Yüceuluğ, Evlenmeler ve Boşanmalar (Ankara H.F. ders notları 1962. Sayın yazarın özel müsaadesile faydalanılmıştır).

4727 sayılı kanuna göre (336.001) evlenme, (1.182.447) doğum, (485.642) ölüm, 1330 boşanma, c) 1950 de çıkarılan 5524 sayılı kanuna göre (401.258) evlenme, (1.441.130) doğum, (403.427) ölüm, (1.077) boşanma, d) 1956 yılında çıkarılan 6652 sayılı kanuna göre (473.328) evlenme, (1.922.988) doğum, (337.078) ölüm tescil edilmiştir. (İçişleri Bakanlığı Nüfus İşleri Gn. Md. Şb. 2 - 72128 - 266/481 - 4546/1197 sayılı ve 10.3.1960 tarihli yazı. Özel arşiv, imza)

2. Evlenme sayısının artışı. (5)

1950 de il ve ilçe merkezleri nüfusu: 5.244.000, evlenme sayısı: 19.552 dir (% 0.94),

1955 de il ve ilçe merkezleri nüfusu: 6.927.000, evlenme sayısı: 64.964 dir. (% 0,93).

1960 de il ve ilçe merkezleri nüfusu: 8.827.000, evlenme sayısı: 67.094 dir. (% 0,76).

II. YAŞ GRUPLARI BAKIMINDAN.

a) Kadınlarda

Evlenmeler en çok gençler arasındadır: 1960 yılında yapılan 67.000 evlenmede en çok evlenme sayısı (19 - 24) yaşları arasındaki kadınlara aittir. 26.982 (% 40.2). İkinci grup biraz daha gençtir: 17 - 18 yaşında evlenen kadınların sayısı da çok yüksektir: 23.125 (% 34.5). Bundan sonra evlenme sayısının yaş artması ile orantılı olarak hızla düştüğünü görüyoruz.

25 - 29 yaşları arasında evlenen kadınların sayısı	7.846	(% 11.7)
30 - 34 » » » » »	4.068	(% 6.1)
35 - 39 » » » » »	1.480	(% 2.2)
40 - 44 » » » » »	748	(% 1.1)
45 - 49 » » » » »	836	(% 1.2)
50 - 54 » » » » »	584	(% 0.8)
55 - 59 » » » » »	444	(% 0.6)
60 - 64 » » » » »	230	(% 0.3)
65 - 69 » » » » »	118	(% 0.1)
70 - 74 » » » » »	53	(% 0.07)
75 - 79 » » » » »	11	(% 0.01)
80 - — » » » » »	8	(% 0.01)

(4) Doç. Dr. Halûk Cillov, a.g.e. sh. 146-147.

(5) Bk. dip not 1.

b) Erkeklerde

Memleketimizde evlenmeler askerlik ve iktisadî durumla ilgilidir. Askerlikten sonra evlenmeler birden artmaktadır. Erkeklerde de en çok evlenme 19 - 24 yaş arasındadır: (24.784) (% 36.9)

Bundan sonra gelen yaş grubu 25-29 (23.041) (% 34.3)

Orta yaşta evlenme nisbeti azdır. 30 - 34 yaş arasında evlenen erkeklerin sayısı birden bire 8273 e düşer (% 12.3). Bundan sonra yaş arttıkça evlenme sayısının hızla azaldığı görülür:

35 - 39	—	2396	(% 3.5)
40 - 44	—	1115	(% 1.6)
45 - 49	—	1269	(% 1.8)
50 - 54	—	820	(% 1.2)
55 - 59	—	822	(% 1.2)
60 - 64	—	475	(% 0.7)
65 - 69	—	273	(% 0.4)
70 - 74	—	165	(% 0.2)
75 - 79	—	72	(% 0.1)
80 -	—	28	(% 0.04)

Bu istatistikler hiç olmazsa il ve ilçe merkezlerinde evlenenlerin yaşının kanunî rüşt yaşının üstünde olduğunu gösteriyor. Kanun müsaade ettiği halde 15 ve 14 yaşını bitirmiş kimselerin evlenmelerine dair pek işarete rastlanmıyor. Belki köylerde erken evlenmeler, yani kanunî rüştten önce evlenmelerin sayısı çoktur. Bu konu köy evlenme istatistikleri ile mümkün olur. Sayın R. Yüceuluğ'a göre, 1932 - 1958 arasında 17 - 18 yaş arasında evlenen erkek sayısı 66.279; kadın sayısı 356.476 dır. Yine Yüceuluğ'a göre, 17 - 24 yaşlarında evlenen kadınların sayısı erkeklerin iki mislidir (446.046 erkeğe karşı 832.731 kadın).

III. EVLENME MEVSİMİ.

Dinî inançlar (iki bayram arası evlenmemek, Ramazanda evlenmemek) iktisadî durum (yazın hasat zamanı evlenmemek) ile evlenme sayısı arasında münasebet tesbit etmek zor olmuştur.

Evlenmelerde belli ayların rol oynadığı görülüyor. En az evlenme Mayıs ayında (4175), en çok evlenme Aralıkta (6969) sonra Mart, Nisan, Kasımda olmuştur.

IV. Râtip Yüceuluğ'a göre içtimaî seviyeleri yüksek olan erkekler umumiyetle ileri yaşlarda evlenmektedir. Bu nokta, kadınların evlenmesinde pek fazla müessir değildir.

V. ERKEĞİN VEYA KADININ DAHA YAŞLI OLMASI.

Evlenecekler arasındaki yaş farkı da ailelerin yapısına ve devamına tesir eden bir âmildir. Evlenen erkekler, genel olarak, kadından daha yaşlıdır. 1960 yılında yapılan evlenmelerin % 63 de erkek, ancak % 8.8 inde kadın daha yaşlıdır. Dikkate değer ki mühim bir kısımda (% 26.5) evlenenlerin yaşı eşittir. Bu söylenenler 1940 - 1960 arasındaki evlenmelerde de görülmektedir.

VI. MEDENİ HAL İTİBARILE EVLENME OLAYLARI :

Bizde evlenenlerin pek mühim bir kısmı bekâr, daha doğrusu daha önce hiç evlenmemiş kimselerdir. Mükerrer evlenmeler, yahut belli yaşta olanlardan evli olan ve olmayanların nisbetini tayin, biraz zordur.

VII. ORTALAMA EVLENME YAŞI.

En kalabalık üç şehrimizde, erkek ve kadının ortalama evlenme yaşı da dikkate değer. İstanbul'da erkeğin ortalama yaşı, 1940 - 1960 arasında 29.2 ile 32 arasında değişmiştir. Buna karşılık, İzmir'de bu yaş 27.9 (1948 yılı) ile 29.4 (1944); Ankara'da 27.1 (1960) ile 30.1 (1942) arasında değişmiştir. Kadının yaşı İstanbul'da 24,8 ile 26,2 arasında, İzmir'de 22.4 ile 24.7 arasında, Ankara'da 22.5 ile 24.3 arasında değişmektedir. Râtip Yüceuluğ'a göre, ortalama evlenme yaşı, harp yıllarında (1941 - 1943) sonra düşüp istikrar kazanmaktadır. Büyük şehirlerde de ortalama evlenme yaşı yüksektir.

Ortalama evlenme yaşının bu durumunda çıkan mühim sonuç şudur: Türkiye'de il ve ilçe merkezlerinde, erken evlenme azdır, evlenmeler rüşt yaşından çok sonra vukubulmaktadır. Halbuki köylerde evlenmek rüşt yaşından önce vukubulur; bilhassa kadın için evlenmeler rüşt yaşından daha erken yaşlarda olmaktadır. Bu sebepten evlenme yaşı kadın için 15, erkek için 17 ye indirilmiştir. Bâzı zarurî hallerde evlenme yaşının, hâkim izniyle kadın için 14, erkek için 15'e indirilmesi mümkündür.

B. BOŞANMALARIN DURUMU.

1. Boşanmaların sayısı artmakta mıdır?

Bütün dünyada boşanmalar artmaktadır. En yüksek oranlar Rusya ve Amerika'da (*Yüceuluğ*) dir.

Türkiye'de iller itibarile boşanmaların sayısı büyük nisbette artmaktadır (6). Gerçekten son 1950 - 1960 arasında 10 yıllık boşanma durumu şöyledir: Artan nüfus ve evlenme sayısına nisbetle bu miktarlar büyük bir artma göstermez.

1950: 7873;	1951: 8832;	1952: 9486;	1953: 9908
1954: 10155;	1955: 10455;	1956: 11205;	1957: 10619
1958: 11294;	1959: 11099;	1960: 11072.	

2. Yaş ve Boşanma

Boşanmalarda genel olarak erkeğin yaşı kadının yaşından büyüktür. Kadının daha yaşlı olduğu olaylar da vardır. En çok erkekler 25 - 29, kadınlar 19 - 24 yaşları arasında boşanmışlardır.

3. Evlilik süresi ve boşanmalar.

Boşanmaların çoğu 6 - 10 yıllık evlilik arasında olmaktadır. 1950 yılında 7873 boşanmadan 2077'i 1960 da 11072 boşanmadan 2669'u evlenmenin 6 - 10 yılları arasında olmuştur.

Genel olarak boşanma sayısı, evlenmenin dördüncü ve beşinci yıllarında azdır.

4. Çocuk sayısı ve boşanma.

Genel olarak çocuksuz ailelerde boşanmalar çok fazladır. 1940 da 4027 boşanmada 2380, 1950 de 7873 boşanmada 4884; 1960 da 11072 boşanmadan 6203 ü çocuksuzdur. Çoruk sayısı arttıkça boşanma azalıyor.

(6) *Ratip Yüceuluğ*'a göre boşanma oranları üç şekilde hesap edilebilir: a) Boşanmalar umum nüfusa nisbet edilir. Bu sarih değildir. Çünkü nüfusta bekâr ve çocuklar da vardır; b) Boşanma sayısı evli çiftler adedine oranlanır. Bu oran mevcut ailelerden ne kadarının dağıldığını gösterir; c) Boşanmaların sayısı aynı yıl içinde aktedilen evlenme sayısına oranlanır. Bu oran dağılan aile adedine mukabil ne kadar aile kurulduğunu gösterir.

5. Dâvacının cinsi bakımından boşanma dâvası.

Genel olarak kadın yuvaya daha sadıktır. Zira boşanma dâvaları daha çok erkekler tarafından açılmaktadır. Örneğin, 1950 yılında kesinleşen 4027 boşanmanın 2211 inde erkek, 1759 u kadın, 1950 de 7873 boşanmada 4549 u erkek, 3304 u kadın; 1960 da 11072 boşanmada 6000 i erkek, 4974 ü kadındır.

Boşanmanın iki tarafa birden dâva edildiği haller çok azdır. (1960 da 56; 1950 de 19; 1960 da 98).

6. Çiftlerin tahsil durumu.

Genel olarak okuma bilmiyen kadınlarda boşanma sayısı kıyas kabul etmiyecek kadar çoktur. (1940 da 4027 den 2895; 1950 de 7873; 5909 i, 1960 da 11072 den 6979 u erkeklerde boşanma nisbeti okuma bilenlerle bilmiyenler hemen hemen eşittir. Boşananların çoğu okuma bilenlerdir. (1940: 4027 dir. 1956 sı, 1950 de 7973 den 3927; 1960 da 11.072 den 6908 i).

7. Çevrenin tesiri.

Başka memleketlerde şehirlerde boşanma köylerden 6 defa çoktur. Bizde rakam yoktur.

8. Boşanma sebepleri itibarile boşanma olayları.

Geçimsizlik, boşanma sebeplerinin en önemlisidir. *Zina* ve *terk* onu geriden takip etmektedir. Bilindiği gibi geçimsizlik ve terk, çok kere başka sebepleri saklayan sebep olarak ileri sürülür.

1940 yılında 4027 boşanmadan 2505 (% 62,2) (yarıdan çoğu) geçimsizlik 902 sine (% 22,4) (233 i erkeğin, 681 i kadının), 325 terk (% 8,1) ve diğer sebepler (% 7,3) 1950 yılında 7873 boşanmadan 4968 (yarıdan fazla (% 63,1) geçimsizlik, 1865 zina (% 23,7), (375 i erkeğin, 1490 i kadının); 747 terk (% 9,5) ve diğer sebep (% 3,7); 1960 da 11072 boşanmadan 7898 i (yarıdan çok fazla geçimsizlik) (% 71,3); 1599 zina (% 14,4) (427 erkeğin, 1172 kadının); 1322 (% 11,9) ve diğer sebepler (% 2,4) terk sebebine dayanmıştır.

Genel olarak kadın, kocasının zinası halinde daha az dâva açmakta,

yuvayı kurtarmak için affetmektedir. (7).

<i>Boşanma sebepleri</i>	1940 (%)	1950 (%)	1960 (%)
Geçimsizlik	62,2	63,1	71,3
Zina	22,4	23,7	14,4
Terk	8,1	9,5	11,9
Diğer	7,3	3,7	2,4
<i>Toplam</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

1952 - 1954 (üç yıl) içinde erkeklerde zina suçu 818, 851, 755; kadınlarda ise 673, 696 ve 627 dir. (TCK. m. 440).

9. Meslek itibarile boşanmalar.

Meslek itibarile evlenenlerin durumu ve sayısı belli olmadığı için meslek itibarile boşanmalarda bir nisbet kurmak zordur. En çok tarımcılar boşanmaktadır. Zira en çok nüfus bu sektördedir. 1960 yılında boşanan 11072 erkekten 7313 ü tarım, 1174 ticaret, 1013 ü sanayi, 1014 ü memur, 94 ü serbesttir. Boşanan aynı miktar kadından 10.111 i mesleksiz ve ev kadını, 655 i memurdur. Bu tablo, boşanmanın kadın için hâlâ bir yıkım olduğunu isbat ediyor.

10. Boşanma dâvalarının süresi:

Boşanma dâvalarının çok uzun sürdüğünden şikâyet edilir. İstatistikler gösteriyor ki, boşanma dâvalarının mühim bir kısmı sanıldığı gibi yıllarca sürmemektedir. Dâvalar genel olarak (% 50 den fazla) *sekiz ay içinde* bitmektedir. Tipik olarak 10 ar yıl aralıkla durum şöyledir:

Yıllar	Toplam	1-4 ay	5-8 ay	9-12 ay	13-18 ay	19-24 ay	25-39 ay	3 yıldan fazla ve bilinme.
1940	4027	1383	1136	565	427	186	157	173
1950	7873	1097	2688	1482	891	385	286	234
1960	11072	3242	3727	1881	1172	491	301	298

(7) Milliyet Gazetesinin yaptığı anketten alınan sonuçlara göre geçimsizlik sebeplerini doğuran âmiller hakkında değerli bilgiler vardır.

FRANSA'DA BOŞANMA İSTATİSTİKLERİ

I. BOŞANMA SEBEPLERİ:

1. Boşanma sebepleri.

1957 yılında boşanma dâvalarından % 63 ü kötü *muamele ve hakaret* sebebiyle açılmıştır (bilindiği gibi Fransız hukukunda şiddetli geçimsizlik ayrı bir sebep olarak gösterilmiştir. Bu sebepten ağır hakaret kavramı mahkemelerce çok genişletilerek âdeta şiddetli geçimsizlik sebebi şiddetli geçimsizlik sebebi haline getirilmiştir). Boşanma dâvalarının % 36 sı zinaya dayanmaktadır.

Karşılıklı boşanma dâvalarının sayısı artmaktadır: 1911 de % 7 iken 1948 de % 21 e yükselmiştir.

2. Boşanma sebeplerinde kadın ve erkeğin payı.

Fransa'da boşanma dâvaları daha çok kadınlar tarafından açılmaktadır. 1957 de açılan dâvalardan % 52.3 ü kadınlar, % 47.7 si kocalar tarafından açılmıştır.

Zina sebebiyle açılan dâvalarda kadın ve erkek dâvacıların sayısı hemen hemen eşittir.

(*Jean Corbonnier, Droit civil, t. 1960 sh. 418; Desforges, Le divorce en France: Civillier, Traité de sociologie*).